

# Vreemd, in een vreemd land

Ds Atze P. van den Broek

*Narratio*

Voorwoord	5
Vreemde moed	8
Kaïn en Abel <i>Genesis 4</i>	9
Migreren <i>Genesis 11</i>	11
Geroepen <i>Genesis 12,13</i>	13
De vreemdelinge in het huis van Abram <i>Genesis 16</i>	15
Twee zonen <i>Genesis 21</i>	17
Beleid <i>Exodus 1</i>	19
Strenger <i>Exodus 1</i>	20
De ark <i>Exodus 2</i>	22
Hoe groot? <i>Exodus 2:10,11</i>	24
Vrienden van God <i>Exodus 3:18</i>	25
Horen en zien <i>Exodus 2</i>	27
Uittocht <i>Exodus 20</i>	29
Machteloos <i>Deuteronomium 24:17</i>	31
Allemaal <i>Leviticus 25:23</i>	33
Allemaal	34
Zegen <i>Numeri 6:23-27</i>	35
Naomi <i>Ruth</i>	37
Vreemde vrouw <i>Ruth</i>	40
Liegende en simulerende vluchteling <i>1 Samuel 21 en 22</i>	41
Schuilplaats <i>Psalms 23</i>	43
Vreemdeling als vriend <i>Psalms 119:19</i>	44
Kindermoord <i>Mattheüs 2</i>	46
Een welbekende vreemdeling <i>Mattheüs 26:72</i>	48
Begraafplaats <i>Mattheüs 27: 3-10</i>	50
Altijd armen <i>Mattheüs. 26: 11</i>	53
Leve de vrijheid <i>Marcus 12:13-17; Mattheüs 22:15-22</i>	55
Kerk en Staat <i>Romeinen 13; Marcus 2:27</i>	57
Quality life <i>Marcus 10:17-27</i>	60
Bij wie? Een lang verhaal <i>Lucas 10:25-37</i>	61
Bergafwaarts <i>Lucas 10</i>	64
Toekomst <i>Lucas 15:11</i>	65
Delen	67
Aan de rand van het heilige <i>Johannes 2:13-20. Jesaja 56</i>	69
Wekenfeest <i>Handelingen 2</i>	71
Leviëten <i>Handelingen 4:36,37</i>	73
Jezus nog steeds vervolgd? <i>Handelingen 9</i>	75
Bij Handelingen <i>Handelingen 8:26-40</i>	76

ISBN 978 90 5263 467 8

NUR 707

© 2016 theologische uitgeverij NARRATIO,

Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem

tel. 0183 62 81 88 e-mail: info@narratio.nl

Actuele informatie is te vinden op [www.narratio.nl](http://www.narratio.nl).

Onze uitgaven zijn ook te koop via de boekhandel en [www.kerkboek.nl](http://www.kerkboek.nl) (ook in België).

Niets uit deze uitgave mag verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestandskopie, luisterboek, Digi-boek, Internet-PDF of op welke andere wijze dan ook, behoudens voor eigen gebruik, zonder de voorafgaande toestemming van de uitgever c.q. de auteur. Citaten tot maximaal vier regels zijn toegestaan, grotere citaten vallen onder het overnamerecht waarvoor toestemming is vereist, tenzij gedaan in het kader van een recensie.

## Voorwoord

De auteur heeft met zijn gezin 21 jaar in het noorden van Ghana gewoond en gewerkt voor de Presbyteriaanse kerk van Ghana. Daar waren jaren bij waarin Ghanezen genoeg redenen hadden om te vluchten. Politiek spannende tijden en tijden van ernstig voedsel tekort.

Het vreemd zijn is hem bekend.

Na terugkeer in Nederland is hij bij de Raad van Kerken in Amsterdam meer dan twintig jaar predikant geweest voor vluchtelingen. Eén van de gevolgen voor hemzelf was, dat hij de Bijbelverhalen waarin het gaat om vreemdelingen, niet kan lezen zonder gedachten gevoed door eigen ervaringen in Ghana en door duizenden intensieve ontmoetingen met vreemde mensen in Nederland; uit de hele wereld afkomstig.

In dit boekje geeft hij zijn gedachten over Bijbelverhalen rond vreemdelingen. Romantiek over vreemd zijn, zoals die vaak in Nederlandse kerkgezangen voorkomt, ontbreekt.

Om te beginnen.

Nadenken over vreemd en over vreemdeling, wordt nadenken over jezelf.

Vreemdelingen stellen ons voor vragen.  
De vragen zijn lastig; de antwoorden ook.

Vreemdelingen horen vaak: 'Wat doe je hier?'  
Vluchtelingen horen: 'Ga jij maar naar huis het is niet zo erg gevaarlijk voor jou.'  
Of: 'Jouw fantasie is te groot om te kunnen passen in het raamwerk van de asielwetgeving. Je bent de eindstreep van de procedures gepasseerd dus...'  
Daarbij ontstaat de reactie: Maar... !

Er zijn mensen die dat 'maar' horen en vragen: 'Waarom leg je niet uit wat je daarmee bedoelt?'  
Zij ontdekken vaak dat het 'maar' aangroeit tot: 'Maar, dat kan toch niet?'  
Vervolgens gaan ze aan de slag. Ze komen snel uit bij wat geschreven is in wetten, regels, uitspraken, vonnissen. Bij mensenrechten.  
In de kerken komen ze dan diakenen tegen, gekozen om dienaars te zijn. Hulpen in de huishouding van de kerk. Ze zijn voor het zware werk; voor de buitenboel. Werk waar tegenwoordig in andere branches slechts vreemdelingen voor zijn te vinden.

Ze gaan lijken op die bekende vreemdeling, die met een slachtoffer gaat leuren om onderdak en zorg. Hij vindt een naïeve gastheer, die krediet geeft aan een vreemdeling die zag, wat anderen ook zagen, maar waar die anderen langsheen liepen. Hij niet. Ja, als diakenen een beetje vreemd worden dan gebeurt dat. Ere wie ere toekomt, vooral als het een beetje gek is.

Bij het nadenken over inspiratie, motivatie voor dit werk, bleef ik haken bij een uitspraak van een politicus, enige tijd geleden.

Hij vond kerkenwerk goed werk. Mooi werk. Taai werk.  
Maar vroeg hij: 'Waar haal je het vandaan? Wat inspireert jullie? Dat verzin je toch niet allemaal zelf?' Voor velen een lastige vraag.

Te lastig: omdat we zouden moeten vertellen niet over wat inspireert, maar over een Wie. Waardoor worden we begeesterd? Door Wie? Als je daarover praat heb je kans op hoongelach?

Wie is bevreesd voor wat gelach als je weet wat voor verschrikkelijks mensen kan overkomen en ook werkelijk overkomt. Wie is dan nog bang voor wat hoon?

Toch, via dat woordje hoon, of gewoner het woordje schande, komen we wat verder. Dat woord wordt door vrijwel iedereen te eniger tijd gebruikt als het over vreemdelingen en, meer specifiek, als het over asielzoekers gaat.

Hulpverleners die het een schande vinden dat de politie, de justitie, de IND, (Immigratie en Naturalisatie Dienst), het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers), de rechter etc., de positie van die asielzoeker niet begrijpt; niet begrijpen kan. Allerlei tekenen van verontwaardiging komen aan bod. Wijde armgebaren, een beetje vuurspugen enzo; een beetje tafelbeuken. Over de middelen en mogelijkheden van transport van daar naar hier en van hier naar daar: schande. Andersom ook: schande over de manier waarop door migranten gebruik wordt gemaakt van de beschermende wetten die gemaakt zijn voor mensen die gevaar lopen thuis. Die het voor anderen verknallen. Schande om als mislukkeling; een tot leugenaar gestempeld asielzoeker naar huis terug te moeten gaan. Schande over valse papieren.

Schande van het ene uiterste tot het andere uiterste op het wijde veld van betrokkenheid bij asielproblematiek.

In de moeilijkheden van het migratiebeleid en de uitvoering daarvan loopt ook de ambtenaar het risico zichzelf kwijt te raken als hij neergezet wordt, behandeld wordt als een ziellose papierschuiver achter de beveiligende glasplaat van de balie. Identiteitloos.

Wat doen we elkaar aan?

Bij mijn notities vind ik deze vraag:

'Waarom maak jij je zo druk over recht en onrecht? De mensen veranderen toch niet.'

Antwoord: 'Dat mag zo zijn, maar ik wil daardoor niet veranderd worden.'

Dus toch maar: Wie inspireert ons? Hoe?

Door oude Bijbelverhalen die nooit echt uit zijn.

Altijd valt er meer te vertellen. Soms wordt er teveel gezegd.

Altijd blijven er vragen. Dat blijkt ook uit de tekst van dit boekje viel me bij het nalezen op. Storend? Als ze maar aanzetten tot verder denken.

Bij de verhalen van migranten komt nogal vaak de waarheid in het gedrang. Verhalen zijn helemaal niet waar, gedeeltelijk waar, aangedikt, identiteitsgegevens kloppen niet en zo meer.

Juist dan, heb ik bij mijzelf ontdekt, is in de omgang met migranten een bron van inspiratie hard nodig.

Want, wat doe je als predikant, of in welke functie dan ook, met mensen met hartverscheurende verhalen die niet kloppen. In mijn praktijk heb ik er ooit twee gezegd: 'Ik wil je niet meer zien.' Vele anderen heb ik gezegd: 'Als je me genoeg vertrouwt om de waarheid te vertellen kom dan terug.' Velen hebben dat gedaan.

Mijn geheugen heeft me geholpen geduld te hebben. Mijn vader heeft in 1944 het leven gered door valse identiteitspapieren op zak te hebben.

Nog iets ter verduidelijking. We spreken van migranten. Daaronder zijn zoekers naar werk, zoekers naar betere leefomstandigheden en zoekers naar veiligheid. De laatsten kunnen asiel aanvragen en als ze dat, na een procedure, krijgen zijn het erkende vluchtelingen en krijgen dan een verblijfstatus.

## Vreemde moed

Heer,  
geef mij  
wat moed  
om  
anders  
te zijn.

Heer,  
maak mij  
wat vreemd  
om  
als U  
te zijn.

Herders en landbouwers hebben het in de geschiedenis vaak aan de stok gehad met elkaar. Het zijn tegenpolen. Trekkers en gevestigden. Dienaren van dieren en heren van land. De één met de ruimte in tenten; de ander met schuren en beschutting. De één klein en afhankelijk in de grote ruimte van plek naar plek; de ander groot en zelfstandig op zijn kleine erf gevestigd in afgepaald land.

De één denkt van de ander: hoe dom om je leven te laten bepalen door beesten tot je er naar gaat stinken. Laat ze mijn gewassen niet opvreten. De ander: wat dom om de hele dag gebogen te gaan in de bestrijding van onkruid en om te wroeten in de aarde. Laat mij maar rechtop door de wereld gaan. Pik mijn weidegronden niet in. Herders hebben een hekel aan afscheidingen en grenspalen. Zij verliezen het meestal.

Twee broers, zo verschillend, vallen samen in de kuil elkaar als tegenstanders te zien in plaats van te accepteren dat het anders zijn een aanvulling, een verrijking van de familie kan zijn. Verscheidend zijn brengt scheiding. Dat wordt een kwestie van elkaar het leven gunnen of niet. Multicultureel of niet. Twee broers. Zo verschillend. Abel en Kaïn.

Kaïn, 'een man van God gekregen' en Abel zijn broer; broertje eigenlijk. Kaïn, aanwezig als een gewichtig man waarvan de traditie dan ook zegt dat hij de uitvinder van gewichten is. Beiden in het besef van de relatie met God en met een wil die relatie dankbaar invulling te geven. De één door het product van de aarde; de ander door een heel dier als het beste van zijn kudde.

Er scheen iets niet te kloppen op die dankdag. Dwarrelwinden? Rook die niet opstijgt vanuit de veilige beschutting en brandt in je ogen? Rook die wel opstijgt in de ruimte bij heldere vlammen?

De één eindigde zijn dag in vreugde; de ander terneergeslagen. Daar stond zijn gezicht ook naar. Waarom? Vermeend onrecht. Afgunst.

Veel later wist de schapenfokker, profeet Amos, van offers die God de neusgaten uitkwamen. Netjes vertaald: God kon ze niet luchten.

Toen, in het veld, toonde de oudste aan de jongere, wie de meeste was. Hij stond op. Hij sloeg. Hij sloeg hem dood. Bij alle ruimte van het veld

was er één te veel. De eerstgeboren mens sloeg de tweede dood.  
De neerslachtige sloeg de ander neer.

De aarde neemt het bloed op. Het roept, huilt vandaar ten hemel.  
Uit de hemel komt de vraag die om antwoord dringt: 'Kaïn waar is je broer Abel?' Eerste, waar is de laatste? Grote waar is de kleine? Landbouwer waar is die andere?

'Ben ik de hoeder van mijn broeder?' Met andere woorden: 'Weet ik dat! Ik ben toch geen hoeder.'

Het woord herder kon hij niet over zijn lippen krijgen, lijkt het.

Daarom: 'De grond zal je het werk van je handen niet meer lonen. Een zwerver en vluchteling zal je zijn. Ongevestigd.'

Een zwervende vluchteling of een vluchtende zwerver; wat valt er te kiezen? Opgejaagde, steeds overlast gevende zwerver. In alle ruimte landloos met een dichte hemel en zonder oogst. Als vluchteling bang van medemensen en misschien meer nog van jezelf.

De man, die zelfs zijn broer niet meer als medemens kon zien, vreest terecht een verloren mens te zijn.

God spreekt dan woorden waar we tegenwoordig 'asiel' bij denken: Afblijven, niet aankomen. Niemand mag aan Kaïn komen. God is zijn hoeder.

Zoveel land in de wereld met door de bodem opgezogen bloed; zonder goede vrucht met trekkende mensen; weg naar daarginder.

De aarde waaruit de mens is gevormd, is verstoord.

Verwijderd van zijn bestaansgrond bouwde Kaïn zich een stad om als stedeling te leven. Een plek met een muur erom; afgesloten en zonder horizon. Als je voor de ander geen plek hebt in je leven raak je opgesloten.

Hij noemde de stad naar zijn zoon Henoeh. Een goed nieuw begin voor de volgende generatie? Dat is de hoop die in de naam schuilt. Het merkwaardige feit doet zich voor dat juist stadsmensen minder naar elkaar omzien dan plattelanders.

Gelukkig, in stadsmuren zitten gaten. Weliswaar afsluitbaar maar toch; poorten.

In de poorten, op de grens van binnen en buiten, werd van oudsher door de oudsten het recht gedaan.

Erin of eruit; toegelaten of geweigerd.

Soms blijkt het recht dan krom.

## Migreren Genesis 11

Migrerende volkeren, trekkend naar het Oosten, begrepen elkaar destijds heel goed door hun taal en duidelijke woorden. Zij beheersten de kunst van stenen bakken. Dat maakte de realisatie van een groots plan mogelijk. Niet meer trekken maar definitief vestigen; een vesting, een stad bouwen daar in Sinear. Een stad als oriëntatiepunt. Daarom ook een toren. Niet zo maar één, maar met een top die tot in de hemel bij de goden doordringt. Een opstapje om tot God op te klimmen of ook een afstapje voor God om neer te dalen?

'Let op', zeiden ze, 'want daarmee maken we ons een naam in de hele oecumene. Ook zal dat helpen ons blijvend één te weten. Onze naam zal groot zijn en wij zullen ons hogelijk onderscheiden met een centrum om te voorkomen dat onze maatschappij uiteen zal vallen.'

Dat roept vragen op. Onderscheiden van wie? Van de naamlozen?

Grootheid en eenheid ten koste van wie en wat?

Hadden ze nog niet ontdekt dat, zelfs met gebruik van dezelfde taal, je soms toch niet begrepen wordt?

Toen daalde de Here af om de activiteiten van mensen te bezien.

Al dat gepraat over ons, ons; onze, onze en wij, wij; waar leidde dat toe?

De ene Heer zei: 'Laten Wij.'

Was de toren toch nog steeds zo klein dat de Here moest afdalen om alles goed te zien? Hij stelde vast: dit is een begin. Mogelijk gaan ze alles wat ze zullen bedenken ook uitvoeren; ook wat nu nog ondenkbaar is. Wij zullen neerdalen en de kern van hun gemeenschap wegnemen. Dat was niet de zelfgemaakte toren, zoals zij dachten, maar de gekregen taal. Als mensen elkaar niet verstaan is het afgelopen met eenheid. Een pluriforme of multiculturele situatie ontstond. Met verwarring.

Inderdaad de bouw stopte. Bovendien verspreidde de Here hen over de hele aarde.

Geen vernietiging van de bouwwerken. Geen bestraffing met donder en bliksem; gewoon nieuwe mogelijkheden. Opnieuw beginnen.

Het centrale onuitroeibare streven van mensen om erbij te willen horen werd verstoord. De verscheidenheid van mensen nu niet langer houdbaar in een systeem. Wegtrekken ervaren als bevrijding. Daar is wel moed voor nodig.

Eigenlijk dus geen verrassing dat na dit verhaal, het verhaal van Abram volgt.

Ga uit. Uit, naar onbekend land. Uit het centrum van je bestaan, je land, je geboortestreek. Uit het huis van je vader. Daar, ergens, zul je een groot volk zijn, gezegend worden, een grote naam verkrijgen en tot zegen zijn voor alle geslachten van de aarde.

Eén man tot zegen voor velen.

Eén volk tot zegen van alle volkeren van de aarde.

Als hij maar loskomt van wat vasthoudt. Als hij maar vastgrijpt wat beloofd wordt.

Groot worden lokt wel. Dan zal geleerd worden dat hij de grootste is, die kleinste durft te zijn.

Dat met die taal heeft toch nog een weerhaak. Een woord: 'Jargon'. Protest is nodig als je niet wilt meedoen met het opsluitende, afsluitende taalgebruik van vakgroepen, belangengroepen, actiegroepen.

Zo zitten we met vluchtelingen, juristen, wetmakers, diplomaten en hulpverleners die elkaar niet verstaan. Iemand zei: 'Taal van onderdrukten wordt niet verstaan door machthebbers.'

## Geroepen Genesis 12,13

Terach wist zich al geroepen toen hij vertelde weg te gaan uit Ur. Met zijn familie op weg naar het land met een nieuwe toekomst. Dat gaat zo met trekkers: weg uit en gaan naar. Het verleden achter je laten; los zijn van wat was op weg naar een toekomst die trekt. Gedachten vol hoop, goede plannen, een droom misschien, om waar te maken daar ergens in wat voor je ligt. In Kanaän; beloofd land. Droomland. Hoe reëel is roeping? Halverwege was Terach toch blijven steken, in Haran.

Sommige mensen zien mogelijkheden die er nog niet zijn of nog niet rijp zijn. Ze zien een weg waar nog geen weg is.

Dat, tot aan de grens van de mogelijkheden gaan, schijnt bij de roeping te horen.

Het gaat in het bloed zitten lijkt het wel.

Soms krijgt een mens dan weer een zetje in de rug. Zo bij Abram.

75 Jaar oud, getrouwd en wel. Hoofd van de familie. In goeden doen en toch: Weg.

Abram hoorde: 'Ga uit uw land; ga uit uw maagschap; ga uit het vaderhuis naar een nog nader aan te duiden land.'

Uit, uit, uit. Er zijn zoveel dingen die een mens vast kunnen houden. Ook al is het vermoeden dat het wel goed zal zijn om toch maar te doen wat gezegd wordt. Door wie dan gezegd? Wie was daar getuige van? Hoe kwam Abram, die toch van meerdere goden wist, er toe om te luisteren naar die ene stem? Waren de andere goden inderdaad stom? Is de Ene de enige sprekende? Welke verantwoordelijkheden neem je op je door zo te reageren, met voorbijgaan van vele argumenten? Abram ging.

Bij voortrekkers sluiten anderen zich aan. Natuurlijk zijn vrouw. Dan nog een neef en al hun verworven vee en al hun verkregen mensen. Ongeteld en naamloos tot ze een plek krijgen in het verhaal. Mensen die gegrepen waren door de gedrevenheid van Abram met zijn ene God.

Dit keer vertrokken ze niet alleen, ze kwamen ook aan in dat land Kanaän met zijn bewoners en hun goden. Abram bezag dat land waarvan God had gezegd: 'Ik zal je laten zien.'

Hij kwam bij de waarzeggersboom. Daar verscheen de Sprekende.

Hij sprak: 'Dit land zal ik uw nakomelingen geven.' Nu nog niet. Nog verder de toekomst in zou het waar worden.

Abram bouwde een altaar daar; misschien wel uit een behoefte toch iets zichtbaar te maken van al het ongrijpbare in het vreemdelingenbestaan. Dat deed hij zo af en toe.

Het land zelf was in die tijd niet in goeden doen. Hongersnood was het gevolg. Dus verder met zijn vee, zijn mensen, zijn geld en goed. Naar Egypte, toen ook al Egypte. Weer terug, nadat gebleken was dat trekkers vanwege hongersnood daarom nog geen eerlijke mensen zijn. Abram met zijn dubbelpraat over zijn vrouw die zijn zuster is en zo. Het zijn ook niet altijd van die vredelievende mensen. Oom en neef die besluiten dat het maar beter is om niet samen te blijven. Wegen die zich scheiden. Bovendien hoe hou je vrede met die autochtonen? Dat lukt ook niet altijd. Zeker niet als je als allochtoon met teveel bij elkaar blijft.

Nog later bleek dat het eerste stukje van dat land, waarvan steeds hardnekkig werd gezegd: 'Ik zal het geven', moet worden gekocht. Al het beloofde was nog voor geen vierkante meter waar geworden. Een begraafplaats voor de Stammoeder werd gekocht.

## De vreemdelinge in het huis van Abram *Genesis 16*

**N**ou ja in het huis, tent. De situatie was lange tijd nogal flexibel. In een tent mocht ze wonen. Bijwonen, bijvrouw, bijslapen. In het huis van de kinderloze aartsvader kon zij er niet echt bijhoren. Juist waarschijnlijk omdat ze 'verkregen' eigendom was. Dubbelop vreemd. Zij, Hagar, had als Egyptische te maken gekregen met vrouwenhandel of met zoiets als oorlogsbuit. Zij was anders in afkomst en positie.

Over een 'ander soort' mensen kun je vreemde gedachten krijgen; hen tot een beetje mindermens stempelen. Vooral als duidelijk wordt dat je zelf een meermens bent, een meester of meesteres. Dan kan van alles volgen. Vaak tamelijk onschuldige praat over niet-om-kunnen-gaan met vrijheid en verantwoordelijkheden enzo. Soms is genocide het gevolg. Tot vandaag toe.

Al de vrucht van de arbeid en van het lijf van een slaaf is voor de eigenaar, dat spreekt. Er is wel sprake van gewoonterecht ter bescherming en een redelijke meester zal niet zo gek zijn om aan kapitaalvernietiging te doen door slecht voor zijn bezit te zorgen.

Hagar, slavin van Sara, werd gebruikt voor een lelijk soort draagmoederschap. Zij zou voor Sara een kind van Abram baren. Zo werd Hagar zwanger volgens plan. Die 'mindermens' probeerde zich te verheffen tot tenminste evenmens. Sara werd daar kwaad om. Haar positie als meesteres stond onder druk.

Naar de orde der dingen moest Hagar wijken. Zwanger en wel vluchtte zij weg.

Een engel des Heren trof haar aan bij een bron en vroeg haar twee dingen: 'Hagar, waar kom je vandaan en waar ga je heen?' Vragen die ook vandaag elke vluchteling steeds moet beantwoorden.

De engel kreeg maar één antwoord: 'Ik ben op de vlucht, weg van mijn meesteres Sara.' Waarheen? Dat wist ook deze vluchteling nog niet. De engel besliste dat voor haar: 'Terug.'

Dan zijn daar in het verhaal uitspraken van en over Hagar. Over een God die ellende ziet en hoort. We weten, als ellende hoorbaar wordt is het echt menens.